

ДЕЛІКТНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

STATE TORT LIABILITY IN UKRAINE AND FRANCE: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Гавриленко О.О., аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Університет економіки та права «КРОК»

Француз-Яковець Т.А., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності та права

У статті зроблена спроба на підставі деяких законодавчих актів України, окремих вітчизняних та зарубіжних наукових праць провести порівняльно-правовий аналіз деліктної відповідальності держави в праві України та в праві Франції з метою визначити як деякі спільні ознаки, які притаманні зазначеному правовому інституту та його правовому регулюванню в обох державах, так і окремі відмінні ознаки. Особливу увагу приділено дослідженню деяких праць зарубіжних науковців для визначення характерних ознак правового регулювання деліктної відповідальності держави у Франції.

Актуальність проведення такого дослідження зумовлена тим, що деліктна відповідальність держави є одним із основних інструментів захисту та відновлення прав і свобод людини у випадку їх порушення з боку органів державної влади, який перебуває в постійному розвитку. Для порівняння були обрані держави Україна та Франція з огляду на наявність суттєвих відмінностей у правовому регулюванні деліктної відповідальності держави в цих двох країнах, на основі яких можна найкраще продемонструвати складність та різносторонність деліктної відповідальності держави як правового інституту.

Визначено, що спільною ознакою інституту деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції є можливість у певних ситуаціях розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, у порядку судочинства, яке відрізняється від того, за правилами якого такі справи розглядаються як правило. Встановлено, що в Україні справи про відшкодування шкоди за загальним правилом розглядаються в порядку цивільного судочинства, але національна судова практика свідчить про те, що іноді такі справи можуть розглядатися в порядку адміністративного судочинства. У свою чергу, у Франції, навпаки, за загальним правилом справи такої категорії розглядаються за правилами адміністративного судочинства, однак у деяких випадках передбачено можливість їх розгляду в порядку цивільного судочинства. Іншою спільною ознакою деліктної відповідальності держави, яка притаманна даному правовому інституту як в Україні, так і у Франції, є те, що деліктна відповідальність держави настає незалежно від вини. Однак, при цьому встановлено, що в Україні відповідальність держави незалежно від вини заподіювача шкоди є основним правилом, тоді як у Франції така відповідальність настає в окремих ситуаціях.

Серед відмінних ознак деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції вдалося визначити відмінність щодо джерел права, в яких закріплені основні норми, які регулюють деліктну відповідальність держави, відмінність у видах судочинства, у порядку яких розглядаються справи про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами, відмінність у природі правових норм, які регулюють деліктну відповідальність держави, відмінність щодо мети притягнення держави до деліктної відповідальності, а також відмінність щодо значення вини при притягненні держави до деліктної відповідальності.

За результатами дослідження зроблено висновок, що деліктна відповідальність держави в різних країнах може мати свої особливі ознаки. Визначено, що шляхом здійснення порівняльного аналізу деліктної відповідальності держави в різних країнах можна виявити нові важливі правові аспекти зазначеного правового інституту та доповнити існуючу наукову базу щодо деліктної відповідальності держави новими знаннями. Висловлено пропозицію застосовувати результати даної статті для проведення подальших наукових досліджень щодо правового регулювання деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції.

Ключові слова: деліктна відповідальність держави, завдання шкоди, відшкодування шкоди, органи державної влади, Цивільний кодекс України, право України, право Франції, захист прав і свобод.

The article attempts to conduct a comparative legal analysis of the tort liability of the state in the law of Ukraine and in the law of France, based on some legislative acts of Ukraine and some domestic and foreign scientific works, with aim to recognize both some common features that apply to the legal institution and its legal regulation in those states, and some distinctive features. Specific attention is paid to the study of some works by foreign scholars to determine the features of the legal regulation of tortious liability of the state in France.

The relevance of conducting such a study is due to the fact that the tortious liability of the state is one of the main instruments for protecting and restoring human rights and freedoms in the event of their violation by state authorities. Also, the relevance of conducting such a study is because the tortious liability of the state is in constant development. The states of Ukraine and France were chosen for comparison due to the presence of significant differences in the legal regulation of tort liability of the state in these two countries, based on which the complexity and versatility of tort liability of the state as a legal institution can best be demonstrated.

It has been determined that a common feature of the institution of tortious liability of the state in Ukraine and France is the possibility, in certain situations, to consider cases of compensation for damage caused by state authorities or their officials or employees in a procedure that differs from the one under which such cases are considered, as a rule. It has been established that in Ukraine cases of compensation for damage are generally considered in civil proceedings but national judicial practice indicates that sometimes such cases may be considered in administrative proceedings. In turn, in France, on the contrary, as a general rule, cases of this category are considered under the rules of administrative proceedings, however, in some cases, the possibility of their consideration under civil proceedings is provided for. Another common feature of the tortious liability of the state, which is inherent in this legal institution both in Ukraine and in France, is that the tortious liability of the state occurs regardless of fault. However, it has been established that in Ukraine, state liability regardless of the fault of the person causing the damage is the basic rule, while in France such liability arises in certain situations.

Among the distinctive features of tort liability of the state in Ukraine and France, it was possible to identify a difference in the sources of law that enshrine the basic norms regulating the tort liability of the state, a difference in the types of legal proceedings in which cases of compensation for damage caused by state authorities or their officials are considered, a difference in the nature of the legal norms that regulate the tort liability of the state, a difference in the purpose of holding the state liable in tort, as well as the difference in the meaning of fault when holding the state liable in tort.

The results of the study concluded that the tortious liability of the state in different countries may have its own special characteristics. It has been determined that by conducting a comparative analysis of tort liability of the state in different countries, it is possible to identify new important legal aspects of the mentioned legal institution and supplement the existing scientific base on tort liability of the state with new knowledge. It is made a proposal to apply the results of this article to conduct further scientific research on the legal regulation of tort liability of the state both in Ukraine and France.

Key words: tortious liability of the state, causing damage, compensation for damage, public authorities, Civil Code of Ukraine, Ukrainian law, French law, protection of rights and freedoms.

Постановка проблеми. У сучасних цивілізованих державах, в яких визнаються принципи верховенства права та правової держави, а також культивується природно-правовий тип праворозуміння, згідно з яким, зокрема, природні права людини визначають направленість діяльності держави та обмежують її діяльність, важливого значення набуває питання відповідальності держави, у тому числі, деліктної відповідальності, яка виконує щонайменше дві важливі функції: 1) гарантує захист прав і свобод людини від незаконних дій, бездіяльності та рішень держави; 2) відновлює права і свободи людини в разі їх порушення з боку держави.

Деліктна відповідальність держави пройшла тривалий шлях становлення та розвитку, який почався ще в часи Стародавнього Риму та продовжується і по сьогоднішній день. Варто відмітити, що з розвитком деліктної відповідальності держави правовою наукою було сформовано низку ознак, які притаманні їй незалежно від того, в якій країні функціонує зазначений правовий інститут. Однак, разом з цим, у кожній країні деліктна відповідальність держави також може мати певні специфічні ознаки та особливості правового регулювання, які зумовлені різного роду правовими, економічними, культурними та іншими чинниками, що мали або мають місце в певній державі.

Безперервний розвиток деліктної відповідальності держави та її безпосереднє відношення до сфери захисту прав і свобод людини зумовлюють необхідність її постійного дослідження з метою доповнення та покращення існуючих науково-теоретичних знань щодо даного правового інституту, а існування особливих ознак та особливостей правового регулювання деліктної відповідальності держави в різних країнах дозволяє зробити умовивід, що одним із способів дослідження зазначеного правового інституту є здійснення порівняльно-правового аналізу його правового регулювання в різних країнах. На нашу думку, найкраще продемонструвати багатосторонність та складність деліктної відповідальності держави можна порівнявши її регулювання в Україні та у Франції, з огляду на наявність як деяких спільних ознак деліктної відповідальності держави, що мають місце в обох цих країнах, так і низки суттєвих відмінних ознак.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деліктній відповідальності держави в Україні та окремим її правовим аспектам присвячено низку наукових праць вітчизняних вчених, серед яких варто виділити наукові дослідження Первомайського О. О., Римарчук Р. М., Жили О. В., Отраднової О. О., Спасибо-Фатєєвої І. В., Кравчук Д. В., Болоотової Г. Д. та інших. У свою чергу, певні питання щодо деліктної відповідальності держави у Франції досліджували окремі зарубіжні науковці, серед яких Белл Джон, Франсуа Лішер, Аллан Ф. Татем, Кен Оліфант, Паула Гілікер, Енн Кейрс та інші. Необхідно зазначити, що, зокрема, такі зарубіжні вчені як Енн Кейрс та Кен Оліфант у деяких своїх роботах також робили порівняльно-правовий аналіз правового регулювання деліктної відповідальності держави в різних країнах, зокрема, у Франції [1; 2]. Однак, незважаючи на наявність таких досліджень, а також праць інших вищезгаданих науковців, на сьогоднішній день не було приділено достатньої уваги здійсненню порівняльно-правового аналізу правового регулювання деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції.

Мета дослідження. Метою статті є спроба зробити порівняльний аналіз деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції на основі національного законодавства України, вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, в якій досліджується зазначений правовий інститут в цих двох державах, і виявити спільні та відмінні ознаки деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції.

Виклад основного матеріалу. Порівнюючи деліктну відповідальність держави в Україні та у Франції, на нашу думку, в першу чергу, необхідно звернути увагу на те, де

закріплені основні норми, які регулюють даний правовий інститут. Так, в Україні основні норми, які регулюють деліктну відповідальність держави, закріплені в різних законодавчих актах, серед яких необхідно згадати Конституцію України, де в ст. 56 закріплено право кожного на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконною діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування або їх посадових чи службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, а також Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), де в ст. ст. 1173–1176 деталізується конституційне положення щодо відшкодування шкоди, завданої органами влади, у тому числі державними, або їх посадовими чи службовими особами [3; 4]. У свою чергу, як зазначає вчена Енн Кейрс, основні правові норми, які регулюють деліктну відповідальність державних інституцій у Франції, знаходять своє відображення в окремих судових рішеннях, і, з огляду на це, деліктна відповідальність держави у Франції регулюється низкою окремих судових прецедентів [1, с. 10]. На врегулювання деліктної відповідальності держави у Франції нормами, які в більшості своїй були вироблені судовою практикою, звертають увагу також інші вчені: зокрема, Паула Гілікер, Белл Джон та Франсуа Лішер [5, с. 52; 6, с. 236–238]. Тобто, однією з відмінностей у правовому регулюванні деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції є те, що в Україні даний правовий інститут регулюється переважно нормами, які закріплені на законодавчому рівні, більше того основні норми закріплені, зокрема, у кодифікованому законодавчому акті – у ЦК України, тоді як у Франції основні принципи та норми, які застосовуються при регулюванні деліктної відповідальності держави, були сформульовані судами та знайшли своє закріплення в судових рішеннях у конкретних справах.

Говорячи про те, що деліктна відповідальність держави у Франції в основному регулюється нормами виробленими судовою практикою, варто згадати одну історичну судову справу, рішення по якій, за словами вченого Сідні Б. Джейкобі, стало початком формування правового регулювання деліктної відповідальності уряду в цій країні [7, с. 247]. Так, мова йде про справу Бланко 1873 року (Blanco case), у якій судом, що вирішував питання визначення юрисдикції, за правилами якої повинна була розглядатися ця справа, було зазначено, що питання відповідальності уряду за шкоду, завдану приватним особам діями службових осіб, які працюють на уряд, не може регулюватися нормами, що визначені в цивільному кодексі та які регулюють відносини між приватними особами [6, с. 234–238; 7, с. 247]. Суд у цій справі вказав, що відповідальність уряду не є ні загальною, ні абсолютною, а її регулювання має свої особливі правила, які змінюються відповідно до потреб державної служби та необхідності узгоджувати права уряду з приватними правами [6, с. 234–238; 7, с. 247]. Як зазначає науковець Сідні Б. Джейкобі, суд, з огляду на вищевказані висновки, встановив, що у Франції справи щодо притягнення до відповідальності уряду за шкоду, завдану державними службовцями уряду, повинні розглядатися у порядку адміністративного судочинства [7, с. 247]. На додаток до тези науковця Сідні Б. Джейкобі необхідно згадати тези вчених Гюго Флав'є та Чарльза Фрогера, які, досліджуючи особливості адміністративного судочинства у Франції, також згадали справу Бланко та зазначили, що на основі судової практики, сформованої адміністративними судами, у Франції було побудовано адміністративне право [8, с. 83]. Це дозволяє прийти до висновку, який підтверджується тезами інших зарубіжних науковців та практикуючих юристів, зокрема, Люсі Шателен, Вірджині Руас, Естер Себілотт, що у Франції притягнення органів державної влади до відповідальності, зокрема, деліктної, регулюється нормами адміністративного права [9, с. 9–10].

На підставі вищенаведеного ми виявляємо ще одну відмінність у правовому регулюванні деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції, яка полягає в тому, що в Україні основне місце при правовому регулюванні деліктної відповідальності держави займають норми цивільного права, зокрема, норми вже згаданих вище ст. ст. 1173–1176 ЦК України, а справи щодо відшкодування фізичним та юридичним особам шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, розглядаються, як правило, у порядку цивільного судочинства, тоді як у Франції, у свою чергу, деліктна відповідальність держави регулюється нормами адміністративного права, а справи розглядаються переважно в порядку адміністративного судочинства. Таким чином, маємо відмінність у правовій природі норм, на підставі яких реалізується деліктна відповідальність держави: в Україні це норми приватного права, у Франції норми публічного права.

Варто відмітити, що хоча, як було вказано вище, в Україні справи про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, як правило, розглядаються у порядку цивільного судочинства, а у Франції в порядку адміністративного судочинства, з цих правил є виключення. Так, в Україні такі справи іноді також розглядаються судами в порядку адміністративного судочинства, про що свідчать окремі судові рішення із національної судової практики [10; 11; 12]. У свою чергу, як вказують науковці Люсі Шателен, Вірджині Руас, Естер Себілотт, деякі тези яких ми вже згадували вище, у Франції є випадки, коли справи про притягнення уряду до деліктної відповідальності розглядаються цивільними судами [9, с. 9–10]. Серед таких випадків у Франції, як зазначають науковці, є ситуації завдання приватним особам шкоди органами влади, які здійснюють специфічний вид діяльності, наприклад, правосуддя або попереднє затримання особи, коли шкода завдається грубим порушенням фундаментальних прав людини (зокрема, особі було відмовлено у правосудді, незаконно позбавлено свободи, порушено її право власності), а також ситуації, коли орган влади вчиняє адміністративне порушення, тобто приймає незаконне рішення або здійснює незаконну дію, яке також завдає суттєвої шкоди фундаментальним правам [9, с. 9–10]. Такі виключення із загальних правил щодо розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, в Україні та у Франції, на нашу думку, можна віднести до спільних ознак, притаманних правовому регулюванню деліктної відповідальності держави в цих країнах.

Продовжуючи порівняльно-правовий аналіз деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції, необхідно зупинитися на ще одній важливій, на нашу думку, відмінності даного правового інституту в цих країнах. Як слушно зазначає науковець Боярський О. О., коли мова йде про порушення однією особою прав і свобод іншої особи, у цивільному праві першочерговим завданням є не вплив на особистість заподіювача шкоди, а відновлення попереднього стану потерпілої особи [13, с. 14]. Ми повністю підтримуємо зазначену тезу науковця та вважаємо, що такий підхід стосується і випадків завдання шкоди фізичним та юридичним особам з боку органів державної влади або їх посадових чи службових осіб, а тому можна визначити, що, з огляду на переважне регулювання деліктної відповідальності держави в Україні нормами цивільного права, основною метою притягнення держави до деліктної відповідальності є відновлення порушених прав потерпілих осіб та відшкодування завданої їм шкоди. У свою чергу, аналіз зарубіжної літератури, в якій, зокрема, досліджується деліктна відповідальність держави у Франції, вказує на те, що в цій країні притягнення до деліктної відповідальності держави має інші основні завдання. Так, вчені

Белл Джон та Франсуа Лішер зазначають, що, оскільки публічна відповідальність держави у Франції регулюється нормами адміністративного права, то основною метою притягнення держави до відповідальності за порушення, вчинене певним державним службовцем при здійсненні ним своїх обов'язків, є виправлення помилки щодо невиконання місії, яка покладається на державу [6, с. 238–240]. Вчені приходять до такого висновку, зокрема, на підставі того, що, відповідно до права Франції, головна відповідальність держави базується на вині державної інституції [6, с. 238–240]. Таку вину, за словами науковців, необхідно розуміти як провал у виконанні покладеної на державу місії [6, с. 238]. Для підтвердження своєї тези науковці наводять думку вченої Анни Жакме-Гоше, яка зазначає, що відмінною рисою французького адміністративного права є те, що воно зосереджено на функціонуванні адміністрації, а тому немає необхідності уточнювати, чи були порушені права приватних осіб, у випадку подання особою скарги про завдання шкоди органом влади [6, с. 240]. Таким чином, можна зробити висновок, що основна мета притягнення держави до відповідальності, зокрема, деліктної, у Франції полягає у підтриманні існуючої системи державного управління. Якщо орган державної влади або його службова особа завдали шкоди, то це свідчить про невиконання ними своїх завдань, а, відповідно, про певну помилку в державному управлінні, яку необхідно виправити, зокрема, шляхом притягнення держави до деліктної відповідальності. Як бачимо, мета притягнення держави до деліктної відповідальності відповідно до права Франції відрізняється від мети притягнення держави до такого виду відповідальності в праві України.

Досліджуючи питання мети притягнення держави до деліктної відповідальності в Україні та у Франції, ми частково згадали таку категорію як вина. На даній категорії необхідно зупинитися більш детально, оскільки щодо значення вини, у контексті порівняння притягнення держави до деліктної відповідальності в Україні та у Франції, також є певні як відмінні, так і спільні ознаки в праві цих двох держав. Так, у положеннях згаданих нами вище ст. ст. 1173–1175 ЦК України вказано, що шкода, завдана фізичній або юридичній особі органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, відшкодовується незалежно від вини таких органів чи їх посадових або службових осіб [4]. Аналіз цього положення зазначених статей дозволяє прийти до висновку, що в Україні при притягненні держави до деліктної відповідальності наявність вини органу державної влади або його посадової чи службової особи, по суті, немає значення, оскільки держава взяла на себе абсолютну відповідальність за незаконні дії своїх органів влади та їх посадових чи службових осіб, якими завдається шкода фізичним або юридичним особам, та здійснює відшкодування такої шкоди безвідносно того, наявна вина чи ні. У свою чергу, як нами було зазначено вище, окремі науковці, зокрема, Белл Джон та Франсуа Лішер, вказують, що у Франції головна відповідальність держави базується на вині державної інституції [6, с. 238–240]. З огляду на те, що ні в досліджуваній нами праці вчених Белла Джона та Франсуа Лішера, ні в інших згаданих нами в цьому дослідженні працях зарубіжних науковців немає згадки про необхідність потерпілої особи у Франції доводити вину державної інституції у випадку завдання шкоди потерпілій особі діяльністю такої інституції, ми можемо прийти до висновку, що в праві Франції наявність вини у випадках завдання шкоди приватним особам з боку державних інституцій або їх службових осіб передбачається із самого початку. Тобто, як бачимо, в Україні та у Франції застосовуються різні підходи щодо вини в контексті правового регулювання деліктної відповідальності держави: в Україні встановлено правило, що шкода, завдана органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, відшко-

довується незалежно від вини останніх, а у Франції головна відповідальність держави базується на вині. Це є ще однією відмінністю в правовому регулюванні деліктної відповідальності держави в цих країнах. Одночасно з цим у Франції також передбачена можливість настання деліктної відповідальності держави без врахування вини, що вже можна визначити як спільну ознаку правового регулювання деліктної відповідальності держави в праві України та Франції. Як зазначає науковець Аллан Ф. Татем адміністративні суди у Франції обґрунтовують відповідальність держави без врахування вини на основі одного з таких принципів: принцип ризику (*risque*) та принцип рівності (*equality*) [14, с. 104]. Перший принцип, як вказує вчений, полягає в тому, що діяльність держави, навіть коли вона здійснюється без вини останньої, може при певних обставинах бути причиною створення ризику, який при його матеріалізації може завдати шкоди або втрат, які повинні бути відшкодовані державою [14, с. 104]. У свою чергу, основна ідея другого принципу, як також вказує науковець Аллан Ф. Татем, полягає в тому, що існують випадки, коли держава, діючи в інтересах всього суспільства, спричиняє шкоду окремим індивідам і така шкода підлягає відшкодуванню з боку держави [14, с. 104]. Аналіз останньої тези науковця дозволяє прийти до висновку, що деліктна відповідальність держави відповідно до принципу рівності може наставати в зв'язку із завданням шкоди при виконанні певних завдань, що мають суспільне значення, та які потрібно виконувати всупереч тому, що це завдає шкоди окремим індивідам. У подальшому така шкода має відшкодовуватися державою. Тобто, приходимо до висновку, що у французькому праві підставою притягнення держави до деліктної відповідальності може бути як завдання шкоди незаконною діяльністю органів державної влади або їх службових осіб, так і завдання шкоди законною діяльністю таких органів влади або їх службових осіб. Це теж відрізняє правове регулювання деліктної відповідальності держави у Франції від правового регулювання зазначеного правового інституту в Україні, оскільки відповідно до законодавства України, зокрема, відповідно до ст. ст. 1173–1176 ЦК України, фізичні та юридичні особи мають право на відшкодування шкоди, завданої тільки незаконною діяльністю органів державної влади або їх посадових чи службових осіб [4]. Однак, варто відмітити, що, як вказує науковець Аллан Ф. Татем, ситуації настання для держави деліктної відповідальності незалежно від вини на основі принципів ризику та рівності у Франції трапляються рідко через дуже суворі умови щодо рівня серйозності, який необхідний для застосування вищезазначених принципів [14, с. 105].

Висновки. На основі деяких законодавчих актів України та окремої вітчизняної наукової літератури, а також на основі окремих праць зарубіжних вчених, присвячених дослідженню деліктної відповідальності держави, зокрема, дослідженню даного правового інституту у Франції, нами було зроблено спробу порівняти деліктну відповідальність держави в Україні та у Франції. За результатами порівняльно-правового аналізу можемо зробити висновок, що інститут деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції має деякі спільні ознаки, які притаманні даному правовому інституту в обох країнах, та низку відмінних ознак.

До спільних ознак, притаманних правовому регулюванню деліктної відповідальності держави як в Україні, так і у Франції, можна віднести можливість притягнути державу до деліктної відповідальності незалежно від вини органів державної влади або їх посадових чи службових осіб, які завдали шкоди, але із застереженням, що в Україні це загальне правило, а у Франції притягнення держави до відповідальності незалежно від вини здійснюється лише в певних випадках. Також спільною ознакою деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції є можливість у певних випадках розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, у порядку судочинства відмінного від того, за яким такі справи розглядаються зазвичай.

Серед відмінних ознак правового регулювання деліктної відповідальності держави в Україні та у Франції, яких, як показало наше дослідження, більше, ніж спільних ознак, можна виділити такі: 1) різні джерела права, які визначають основні норми, що регулюють деліктну відповідальність держави – в Україні такі норми закріплені переважно у законодавчих актах, зокрема, у ЦК України, який є кодифікованим законодавчим актом, тоді як у Франції такі норми були вироблені судовою практикою та знайшли закріплення в низці судових рішень; 2) різна правова природа норм, які регулюють деліктну відповідальність держави – в Україні це переважно норми приватного права, а у Франції норми публічного права; 3) різні види судочинства, за яким за загальним правилом здійснюється притягнення держави до деліктної відповідальності – в Україні справи про притягнення держави до деліктної відповідальності за загальним правилом розглядаються в порядку цивільного судочинства судами загальної юрисдикції, тоді як у Франції такі справи за загальним правилом розглядаються адміністративними судами у порядку адміністративного судочинства; 4) різна мета притягнення держави до деліктної відповідальності – в Україні основною метою є відновлення порушених прав потерпілої особи, у Франції виправлення помилок у державному управлінні; 5) різне значення категорії вини при регулюванні деліктної відповідальності держави – в Україні деліктна відповідальність держави настає незалежно від вини органів державної влади або їх посадових чи службових осіб, які завдали шкоди, а у Франції основна відповідальність держави ґрунтується на вині, і паралельно з цим існують випадки, коли державу можна притягнути до відповідальності незалежно від вини.

Проведене дослідження добре демонструє, наскільки складним та багатограним є інститут деліктної відповідальності держави і що в різних країнах він може мати свої особливості правового регулювання, та йому можуть бути притаманні ознаки, яких немає в інших державах. Необхідно зазначити, що визначений нами перелік спільних та відмінних ознак не є остаточним, а тому результати даного дослідження можуть бути використані для проведення подальших наукових розвідок щодо порівняння правового регулювання деліктної відповідальності держави у праві України та у праві Франції. На нашу думку, проведення досліджень щодо порівняння правового регулювання деліктної відповідальності держави в різних країнах сприяє розширенню та покращенню наукової бази щодо деліктної відповідальності держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anne LM Keirse. Policy Orientation in Public Authority Liability: a Comparative Law Perspective. *Journal of European Tort Law*. 11(1). 2020. pp. 6-15. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jetl-2020-0135/html?srsltid=AfmBOoraJSznte67Me0pPMruL8rPWBEebBpDGXcrPtxFLEgSCYvVPAo> (accessed: 21 March 2025).
2. Oliphant K. The liability of public authorities in comparative perspective. *Principles of European tort law*. Intersentia. University of Bristol. 2016. pp. 847-887. URL: https://research-information.bris.ac.uk/ws/portals/portal/107709872/9781780682389_The_Liability_of_Public_Authorities_Conclusion.pdf (accessed: 21 March 2025).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Vicarious liability in tort : a comparative perspective / Paula Giliker. p. cm. – Cambridge studies in international and comparative law. 2010. 280 p.
6. Bell John, François Lichère. State Liability. Chapter in *Contemporary French Administrative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. pp. 233–269. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/contemporary-french-administrative-law/state-liability/D010E1DC754A9017CDC117E370629730> (accessed: 22 March 2025).
7. Sidney B. Jacoby. Federal Tort Claims Act and French Law of Governmental Liability: A Comparative Study. 7 *Vanderbilt Law Review* 246 (1954). pp. 246-270. URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vlr/vol7/iss2/6> (accessed: 24 March 2025).
8. Hugo Flavie, Charles Froger. Administrative Justice in France: Between Singularity and Classicism. *BRICS Law Journal*. 2016, 3 (2). pp. 80-111.
9. Lucie Chatelain, Dr Virginie Rouas, Esther Sebillotte. Civil Liability for Human Rights Violations. A handbook for practitioners. *Bonavero Institute of Human Rights*. 2022. 31 p.
10. Постанова Севастопольського апеляційного адміністративного суду від 26 жовтня 2011 р., судова справа № 2а-363/11/2770. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/23525658> (дата звернення: 22.03.2025).
11. Постанова Попільнянського районного суду Житомирської області від 12 серпня 2014 р., судова справа № 288/1138/13-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40512019> (дата звернення: 22.03.2025).
12. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 19 серпня 2024 р., судова справа № 520/10554/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121110652> (дата звернення: 22.03.2025).
13. Боярський О. О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2008. 21 с.
14. Allan F. Tatham. Liability of Public Authorities in England and France. Damages for Breach of EC law after Francovich and Brasserie. pp. 101-115. URL: <https://repozytorium.ua.fm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/6ade9093-c255-47dc-a313-a3de89f4f963/content> (accessed: 24 March 2025).